

Чувар српске традиције у Америци

– Мени се управо то догодило. Најпре о томе нисам размишљала, а после сам с нестрпљењем желела да кренем у освајање нових врхова – показује мноштво фотографија с пешачења и дружења. – Ево, у овим књижицама је све уписано. Ту је мој „планинарски стаж”. Освојила сам 200 врхова и ту се, наравно, нисам зауставила. Нове планине, нови изазови.

У књижици јој је уписано и осам трансверзала, освојених с пријатељима, на које је посебно поносна: фрушкогорска, вршачка, рудничка, копаоничка, рајачка, нишка, јухорска и голијска. Не спори да је, каткад, то било напорно, да је ваљало уложити енергију и планинарско искуство, али је на крају све било успешно. Син Вук и ћерка Весна за сада нису на њу „повукли” љубав према планинарењу, мада се никад не зна.

– Нема планине у бившој Југославији на коју нисам крочила, упознајући и освајајући њене највише тачке – изговара поносно. – Увек се обрадујем дружењу с планинарима из других места и градова, посебно из Београда, с водичем Верољубом Ковачевићем. Своја искуства не само ја, већ и остали чланови нашег друштва радо преносе новим члановима, посебно онима у акцији „Шумарење”, што значи пешачење за почетнике. Пре него што крену ову узбудљиву авантуру, саветујемо им да имају квалитетну опрему, дакле ципеле, одећу, штапове, да се слојевито обуку и да у ранац спакују све што је неопходно за једно такво путештвије. Од водича увек добију прецизан списак ствари које морају да имају у ранцу.

С планином нема шале

Освајала је Катарина врхове планина у бившој Југославији, а често и изван њених граница. Тако је у своје успехе убележила пењање на Олимп, на Рилу у Бугарској, на Шар-планину. Не зна шта пре да издвоји из албума успомена. И данас у детаље памти боравак у просторствима Зеленгоре:

– Дружина велика, рачунајући и домаћине, спавали смо под шаторима, а често у ноћ дружили се уз логорску ватру. У неко доба изађем из шатора, прострем ћебе, и тако легнем гледајући звезде. Ваљда због висине, једног тренутка ми се учинило да ћу их дохватити. Свуд око мене царује тишина, звезде се роје, повремено се огласи покоја сова, а онда се поново све умири. И птичији свет и шума.

Фрушку гору, њој најдражу и најближу планину, детаљно је упознала. Жали што се о овом драгуљу Војводине не води већа брига. Некад је на њеним потоцима било воденица. Данас, не само да нема воденица, већ је све мање потока и воде.

– Нећете веровати, али Фрушка гора има и клисуре. Лепа је, занимљива, али може да буде непредвидива и опасна, посебно ако је сами истражујете и ако не идете стазом којом је неко већ прошао и обележио. С планином, било којом, па и овом, нема шале – саветује будуће планинаре. – Срећа је што, осим биљног и животињског света, овде има и манастира тако да се, приликом сваког излета и пешачења, могу спојити природна и духовна лепота.

Враћа се наша саговорница успоменама приликом освајања планинских врхова, радост и понос њене групе, развијање српске тробојке, заједничког сликања. У њеним албумима је на десетине таквих фотографија. И биће их још више.

М. Стефановић

Фотографије из личне архиве

Већ пуних 120 година Српски народни савез негује нашу културу и наслеђе на америчком континенту, а Пупин и Тесла били су његови почасни председници. – Данас савез има око 12.500 чланова и друштво је вредно око 50 милиона америчких долара

Српски народни савез, најстарије српско добротворно друштво у САД, 15. јуна ове године прославио је јубилеј – 120 година постојања. Дуже од века савез је економски и финансијски помагао своје чланове, матицу, ученике и студенте, српске православне цркве и деचे црквене кампове, кола српских сестара, спортске и културне манифестације које имају за циљ очување и неговање српске културе, традиције и наслеђа на америчком континенту.

Главни задатак Српског народног савеза могао би се описати речима оца Саве Војводића из Питсбурга које је објавио у првом издању „Американског Србобрана” (1906): „Подигни и помажи, где ти је год могуће, српске цркве и олтаре, оснивај просветне установе и српска огњишта, да наша дјечица, наша омладина – наша узданица прије времена не усахне, не изгуби се, не претопи се

у нешто друго што није наше, да нам се овдје од стотине хиљада свјета српског народа не створи, не начини у једанпут друго црно српско Косово.”

Основан у Питсбургу

Ово друштво основано је у Питсбургу у Пенсилванији, у којој су тада махом живели досељеници који су се у својој родној земљи бавили земљорадњом, сточарством и риболовом, не слутећи да ће на новом континенту радити у рудницима и челичанама.

Највећи део наших исељеника дошао је крајем 19. века из српских делова Аустроугарске, тј. Крајине (Лике, Кордуна и Баније), Црне Горе, а понајмање из Србије. Сава Хајдин, оснивач Српског народног савеза, који је дошао у Америку 1892. са шеснаест година, у својим сећањима каже да су први Срби који су дошли у Америку из тог дела Крајине

били Никола Вујновић из Гомирја 1886, Миленко Маравић 1887. и Петар Вигњевић 1888. године.

Живот у Новој земљи, која је почела да се индустриализује, доносио је патњу и горчину нашим исељеницима до краја живота. Др Божидар Пурић, конзул Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Сан Франциску и Чикагу, у сусрету с једним Херцеговцем овако му је описао Америку: „Никад не видех у овој земљи да је ко гладна нахранио и жедна напојио. Ако немаш пара, умрећеш као пас на улици.”

Отргнутост од завичаја и дома код исељених Срба је стварала потребу за организовањем друштава која би их подсећала на родни крај. У почетку они су били малобројни и прикључивали су се руским, хрватским и словеначким друштвима. Како је њихов број растао, тако је расла и свест о потреби оснивања сопствених друштава из националних, економских и социјалних разлога.

Иако је већина исељеника била неписмена, почели су да се организују у удружења и друштва. Пошто већина није говорила енглески језик, клубови, добротворна и потпорна друштва постала су нека врста њиховог духовног дома. У то време радници нису били организовани у синдикате, нити су имали здравствено осигурање. Због великих несрећа које су се догађале и тешких услова рада, радницима и њиховим породицама била је потребна заштита и финансијска сигурност, па су оснивана братска и добротворна друштва која су нудила управо то.

Хајдин је 1901. из Питсбурга отпутовао за Њујорк како би добио подршку од Николе Тесле, тада већ признатог српско-америчког научника и проналазача, за оснивање једног таквог друштва. Уз Теслину подршку, Хајдин је основао Српски православног савез Србобран и постао његов први председник.

Када су основали савез, натпис организације је постављен на ћирилицу. После неколико дана, неко је уништио натпис. Хајдин је то коментарисао у својим сећањима: „Српство и српски идеали нису се налазили на комаду даске, него у нашим ватреним младићким срцима.” Таква борба против нашег народа Хајдину и другим пионирима још више је дала воље да истрају у организовању Срба у Америци. Друштво се ускоро развило у „снажно стабло које шири своје гране где год има Срба у Америци и Канади”.

За Хајдина савез је требало да буде центар српства и светосавске традиције у Америци. Овим циљевима савез се руководи и данас.

На конвенцији 1929. године, Михаило Пупин постао је њен почасни председник, а Тесла 1935. године. Када је Тесла изабран за почасног председника Српског народног савеза, он

Чланови друштва Слога с Михајлом Пупином (у средини)

ПУПИН ДОПРИНЕО УЈЕДИЊЕЊУ

У намери да ојача српске организације и учини их ефикасним, Михаило И. Пупин, српско-амерички научник, радио је годинама на њиховом уједињавању, до којег и долази 21. септембра 1929. године. Ујединили су се друштва Слога, Свесна Србадија, Слобода и Српски православног савез Србобран у данашњи Српски народни савез са 19.764 члана и новчаном резервом од 780.188.230 америчких долара. На прослави педесетогодишњице Српског народног савеза 1951. године, Савез је имао 183 друштва за одрасле и 141 коло подмлатка са 16.213 одраслих чланова и 6.484 члана подмлатка. Имовина је износила око 4 милиона долара. Данас савез има око 12.500 чланова и друштво је вредно око 50 милиона америчких долара.

је у кратком писму поручио: „Било би боље да сте изабрали неког вреднијег, али кад тако хоћете, морам примити. Захваљујући и желећи вам најбољи успех.”

Савез је дао велики хуманитарни, војни и финансијски допринос матици у Првом и Другом светском рату. У Првом светском рату, око 20.000 српских добровољаца које је Пупин организовао дошли су да помогну својој отаџбини. Већина њих никада није ни видела Србију, јер су живели у Аустроугарској, али њихова веза с домовином и осећај припадности били су нераскидиви.

Патриотизам Саве Хајдина показује и чињеница да пошто није има синова, он је послао шеснаестогодишњу ћерку Ружицу на Солунски фронт да се бори за своју отаџбину. Као чланови

ви Савеза друштва „Бановић Страхиња” десет браће Вајагића из Гере у држави Индијани добровољно су отишли да се боре за Србију у борби против Аустроугарске. Најмлађи је имао 20 година, а најстарији Ристо 40 и он је добио Карађорђеву златну звезду за храброст.

Након оснивања савеза, њени чланови убрзо су увидели да не могу напредовати ако немају своје гласило које ће обавештавати исељенике о њиховом раду, идејама и позивати их на јединство и сарадњу. У намери да прошири свој утицај у Америци и Канади, савез је почео да издаје гласило „Американски Србобран” и то су уједно и најстарије српске новине које излазе у континуитету од 1906. године. На почетку су излазиле само на ћирилицу једном недељно, а од 1916. као дневне новине.

Тридесетих година прошлог века додата је енглеска секција како би се прва генерација исељеника, којима је енглески језик био матерњи, више упознала са српском културом и традицијом. Данас „Американски Србобран” има српску и енглеску секцију и излази два пута месечно.

Главну улогу ових новина описао је отац Војводић у првом издању новина од 18. јануара 1906. године, коју је уредио њен први уредник Миливој Бузацић:

„Наш ће лист упућивати своје читаоце и поучавати их о српској народности и светој православној вјери, утврђиваће их да у овом далеком крају не забораве на вјеру и народ из кога су никли и постали и за који су наши стари своју крв потоцима пролијевали и нама те двије наше највеће светиње у аманет ос-

Владика Николај Велимировић с представницима Српског народног савеза

БОМБАРДЕР „АМЕРИЧКИ СРБИН“

Према подацима др Божидара Пурића, двадесет и пет посто српског становништва у Америци је у Првом светском рату отишло у добровољце у Србију и више од половине њих се није вратило својим породицама које су остале у Америци. У току Другог светског рата, чланови Српског народног савеза купили су бомбардер и поклонили га америчкој војсци да се бори против нациста 1943. године. Бомбардер је назван „амерички србин“.

тавили... Настојаћемо да се ова благотворна установа (Српски народни савез) што више рашири, јер смо потпуно увјерени да нам само у заједници лежи спас, напредак и помоћ.”

Како некад, тако и данас, „Американски Србобран“ обавештава о напорима и успеху америчких Срба, о раду српских православних цркава и црквених општина, о економској и културно-просветној делатности везаној за рад српских школа, о певачким и спортским друштвима, издавању књига, о друштвеном животу исељеника, о дешавањима у отаџбини. Током оба светска рата „Американски Србобран“ био је бранилац слободе и истине српског народа. Писао је о страшном страдању српског народа од усташког покоља током Другог светског рата.

Др Коста Елесин, бивши главни уредник ових новина, каже: „Американски Србобран“ служи интересима слободе демократске Америке и српства као целини... Бориће се за уједињење свих српских земаља у духу времена у оној форми и државном облику који ће бити од највеће користи за српски народ и који ће одговарати његовим животним интересима и који ће заштити његов национални опстанак.” Познати српски писци дали су свој допринос овим новинама: Прока Јовкић/Нестор Жучни, Јован Дучић, Св. Николај Жички (Велимировић), Милош Црњански, Ратко Станишић, Божидар Пурић, Драгослав Драгутиновић, Матеја Матејић, Драган Рајковић, Сава Јанко-

Сава Хајдин

вић, Ваца Михаиловић, Александар Петров, Гојко Ђого, Александар Славковић. Објављени су интервјуи с Михаилом Пупином и Николом Теслом, као и са спортистима као што је Новак Ђоковић. Проглашене су за „најбоље новине“ на братском конгресу државе Пенсилваније 2001. године.

Данас је Српски народни савез непрофитно добротворно друштво које обезбеђује животну осигурање и штетњу сагласно потребама његових чланова. За разлику од комерцијалних осигуравајућих друштава, савез је непрофитна организација која свој приход улаже у очување српске културе и традиције више од сто година. Главна идеја је да Срби у Америци имају једну кровну организацију која ће штитити њене интересе и помагати њене чланове.

Део активности савеза је и организовање најстаријег српског кошаркашког турнира у Америци од 1936. године, два годишња голф турнира и турнир у кулању.

Српска манифестација „Три српска дана“, коју је покренуо Пупин како би сакупио средства за српску сирочад у Србији током Првог светског рата, традиционално се организује од 1917. године у Питсбургу. На стогодишњицу прославе, 2016. године, проглашена је најстаријом етничком манифестацијом.

Догађај „Јасеновац: неизговорени геноциди и Холокауст, 1941–1945“ организован је у америчком Конгресу у Вашингтону у новембру

2019. То је била прилика да се конгресмени, сенатори, дипломате, страни амбасадори и амерички медији више упознају са страдањем Срба, Јевреја и Рома током Другог светског рата. Прошле године је одржана „Српска ноћ“ у кошаркашкој арени у Кливленду како би подржали српског кошаркаша Николу Јокића. Такође, савез сваке године даје подршку Новаку Ђоковићу на његовој америчкој летњој турнеји. Он је постао почасни члан 2015. године.

Подршка студентима и спортистима

За ученике и студенте у САД и Канади савез је организовао ове године такмичење за најбољи есеј како би млади људи дали свој допринос у побољшању односа између матице и дијаспоре.

Сваке године се организује и Фестивал српског филма на Универзитету Питсбург који је проширен у Вашингтону и Бостону 2019. године. Савез је организовао промоцију филма „Теслин народ“, редитеља Жељка Мирковића, у Питсбургу и Вашингтону. Овај филм показује оно шта су српски исељеници у протеклих 200 и више година допринели у изградњи Америке и света. Захваљујући савезу овај филм је архивиран у многим америчким и светским библиотекама.

На прослави педесетогодишњице, Св. владика Николај Велимировић истакао је да је савез, као и друге организације, стао уз Српску православну цркву, бринуо се о младима, жртвовао се за идеале слободе „како за српство, тако и за Америку“.

Милош Раствојић